

Europees Justitieel Netwerk - België

EUR-Alert! ¹ 2013/6

Inhoud

- I. **Themanummer: De toepassing van het EU-Mededingingsrecht**

- II. **Overzicht van rechtspraak geselecteerd uit het Publicatieblad van de EU van augustus en september 2013**

Burgerlijk en Gerechtelijk Recht

Strafrecht

Handelsrecht, Financieel en Economisch Recht

Sociaal recht

Fiscaal recht

Staatsrecht en Bestuursrecht

¹ Het opzet van *EUR-Alert!* en deze publicatie kwamen tot stand dankzij de medewerking van magistraten en referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de Belgische leden van het Europees Justitieel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN - <http://ec.europa.eu/civiljustice>).

EUR-Alert! is opgesteld op basis van de selectie van EU wetgeving en rechtspraak voor de Larcier Wetboeken. Magistraten die *EUR-Alert!* niet ontvangen per email, kunnen inschrijven op het adres euralert@gmail.com. De *EUR-Alert!*-themanummers zijn te raadplegen op <http://www.euralert.be>.

Copyright © 2012 *EUR-Alert!*-redactie – Verdere verspreiding voor niet commercieel gebruik toegestaan mits bronvermelding. Alle rechten overigens voorbehouden. De leden van het redactiecomité zijn Amaryllis Bossuyt, Ilse Couwenberg, Beatrijs Deconinck en Ivan Verougstraete.

² Selectie gemaakt door Amaryllis Bossuyt. Voor een uitgebreider overzicht op trefwoorden van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU (arresten en conclusies) en van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, zie <http://europeancourts.blogspot.nl/>

I. Themanummer: De toepassing van het EU-Mededingingsrecht²

Inleiding

Het Europees mededingingsrecht is een complex fenomeen. De basisregels lijken echter eenvoudig. Zo bepaalt art. 101 VWEU dat alle besluiten of onderling afgestemde gedragingen tussen ondernemingen, of alle besluiten van ondernemersverenigingen onverenigbaar zijn met het Verdrag (kartelverbod). Art. 102 bepaalt dan weer dat misbruiken van machtspositie onverenigbaar zijn met het Verdrag. Hieronder wordt ingegaan op de meest relevante aspecten van deze rechtstak voor de praktijk van de Belgische rechter. Een volledige analyse van alle aspecten van de arts 101 en 102 van het Werkingsverdrag van de Europese Unie ligt buiten het bestek van deze nieuwsbrief. Ook op staatssteun wordt niet ingegaan.

Hieronder wordt eerst het toepassingsgebied van het Europese mededingingsrecht afgelijnd van het toepassingsgebied van het nationale mededingingsrecht. Ten tweede wordt ingegaan op de modaliteiten van de toepassing van het Europese mededingingsrecht alsook het samenspel met het Belgische mededingingsrecht. Daarna worden de meest relevante aspecten van een toepassing van het Europese mededingingsrecht voor de Belgische rechter besproken. Ten vierde worden een aantal procedurele regels belicht, die van groot belang zijn bij de toepassing van het Europees mededingingsrecht. Ten slotte worden een aantal recente arresten van het Hof van Justitie in deze materie besproken.

Toepassingsgebied van het Mededingingsrecht van de Europese Unie

De nationale rechter dient het Europees mededingingsrecht, ook ambtshalve, toe te passen op elke zaak die binnen het materieel toepassingsgebied van het mededingingsrecht van de Unie valt. Dit toepassingsgebied loopt grotendeels gelijk met het materieel toepassingsgebied van het Belgisch mededingingsrecht. Zodra een situatie binnen het toepassingsgebied van arts. 2 of 3 WBEM (binnenkort arts. IV.1 en IV.2 van Boek IV van het Wetboek Economisch Recht) valt, valt zij tevens binnen het toepassingsgebied van het mededingingsrecht van de Unie, op voorwaarde dat er sprake is van een merkbare beïnvloeding van de handel tussen de lidstaten.

Merkbare beïnvloeding van de handel tussen de lidstaten

Het Europese mededingingsrecht is van toepassing van zodra de mogelijke mededingingsinbreuk de handel tussen de lidstaten merkbaar kan beïnvloeden. Dit criterium gaat terug op de tekst van arts. 101 en 102 van het VWEU. Het Hof van Justitie hanteert een ruime interpretatie van dit begrip: er is een merkbare beïnvloeding van de handel tussen de lidstaten zodra het mogelijk is "op basis van een geheel van juridische en feitelijke elementen met een voldoende mate van waarschijnlijkheid te voorzien dat de overeenkomst of gedraging, al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, de handelsstromen tussen lidstaten kan beïnvloeden". Zo kan een contract voor exclusieve afname tussen twee handelaars werkzaam in eenzelfde lidstaat of een binnenlands kartel de handel tussen de lidstaten merkbaar beïnvloeden.

De Commissie heeft Richtsnoeren aangenomen ter verduidelijking van het begrip "beïnvloeding van de handel", die de nationale rechter kunnen helpen bij het beoordelen van dit criterium. Deze richtsnoeren binden de nationale rechters niet, maar kunnen wel als leidraad dienen.

Ambtshalve toepassing van het Europese mededingingsrecht

² Tekst opgesteld door Pieter-Augustijn Van Malleghem.

De arts. 101 en 102 VWEU zijn van openbare orde, en moeten daarom ambtshalve door de rechter worden toegepast. Naar aanleiding van een arrest van het Hof van Cassatie van 15 mei 2009 is in de Belgische rechtsliteratuur debat ontstaan of art. 101(3) van het Verdrag ook ambtshalve door de rechter moet worden toegepast. In de mate dat nationale procedureregels in de weg zouden staan van een ambtshalve toepassing van art. 101(3) VWEU, lijkt een prejudiciële vraag aangewezen zodat het Hof van Justitie duidelijkheid kan scheppen.

Parallele toepassing van het nationale en Europese mededingingsrecht

Wanneer een geschil binnen het toepassingsgebied van zowel het Belgische als het Europese mededingingsrecht valt, moet de Belgische rechter beide regels parallel toepassen. Arts. 101 en 102 VWEU hebben rechtstreekse werking. Zij kunnen dus als dusdanig door de partijen worden ingeroepen en door de rechter worden toegepast, zonder dat de Commissie hiervoor tussenbeide dient te komen.

De parallelle toepassing van het Belgische en het Europese mededingingsrecht maakt een conflict tussen nationaal mededingingsrecht en Unierecht mogelijk. Daarom voorziet Verordening 1/2003 in een convergentieregel. Wanneer de Belgische rechter art. 101 VWEU toepast, mag hij handelingen die verenigbaar zijn met het Europese mededingingsrecht niet strijdig bevinden met zijn nationale mededingingsrecht. Wanneer de rechter art. 102 VWEU toepast, staat het de lidstaten vrij een strikter regime toe te passen dan wat het Unierecht noodzakelijk acht. Wanneer de Europese Commissie besluit dat er geen sprake is van een inbreuk op het Europees mededingingsrecht, kan de Belgische rechter enkel in het geval van een misbruik van machtspositie (art. 102 VWEU) besluiten dat er sprake is van een inbreuk op de Belgische mededingingsregels. Wanneer het gaat om een kartelzaak, kan de Belgische rechter niet langer besluiten dat er sprake is van een inbreuk op het Belgisch mededingingsrecht. Hierdoor wordt de convergentie tussen het nationale en het Europese mededingingsrecht verzekerd. De kans op een conflict tussen het Belgische en het Europese mededingingsrecht lijkt echter vrij gering, vermits de Belgische mededingingswetgeving op de Europese regelgeving is gemodelleerd.

Belang van het mededingingsrecht van de Europese Unie

Wanneer het Europese mededingingsrecht van toepassing is, brengt dit een aantal belangrijke rechtsgevolgen met zich mee. Enerzijds zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemingsverenigingen en onderling afgestemde gedragingen die strijdig zijn met het Unierecht van rechtswege nietig. Anderzijds vereist het Unierecht dat het nationale recht voorziet in een extra-contractuele aansprakelijkheidsvordering alsook in de mogelijkheid tot het invoeren van voorlopige maatregelen.

Nietigheid

Op grond van art. 101(2) zijn alle "verboden overeenkomsten of besluiten [...] van rechtswege nietig." Een dergelijke rechtshandeling is evenwel pas nietig wanneer zij niet op grond van art 101(3) kan worden vrijgesteld. Deze nietigheid is absoluut, en kan derhalve worden ingeroepen door elke geïnteresseerde partij, alsook ambtshalve door de rechter. De bewuste rechtshandeling wordt geacht ex tunc nietig te zijn. De gevolgen van de nietigheid worden beoordeeld door het Belgische recht.

Niet de overeenkomst of het besluit in zijn geheel is nietig, maar wel de omstreden mededingingsbepalende bepaling. Enkel wanneer de omstreden bepaling niet van de bestreden rechtshandeling in zijn geheel kan worden losgekoppeld, is de volledige rechtshandeling nietig. Of de omstreden bepaling al dan niet kan worden losgekoppeld is eveneens een vraag van Belgisch recht.

Nog onduidelijk is of de nietigheidssanctie van art. 101(2) ook kan worden toegepast op gedrag dat een misbruik van machtspositie inhoudt. In een dergelijk geval lijkt het wenselijk het Hof van Justitie, via een prejudiciële procedure, om verdere verduidelijking te vragen. Deze procedure is reeds uiteengezet in een vorige nieuwsbrief (te consulteren op euralert.be).

Private afdwinging van de mededingingsregels

Het Europese mededingingsrecht vereist het bestaan van een vordering tot extra-contractuele aansprakelijkheid tegen een onderneming die de mededingingsregels schendt. De voorwaarden om een dergelijke vordering te doen slagen worden bepaald door het Belgische recht, en stemmen volledig overeen met de voorwaarden van de klassieke extra-contractuele aansprakelijkheidsvordering. Enkel wanneer de voorwaarden die het Belgische recht stelt aan een dergelijke vordering 1) minder gunstig zouden zijn dan die voor soortgelijke nationale vorderingen (equivalentiebeginsel, bvb. een extra-contractuele aansprakelijkheidsvordering op grond van het Belgische mededingingsrecht), of 2) de uitoefening van de Europese vereiste extra-contractuele aansprakelijkheidsvordering in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk zou zijn (effectiviteitsbeginsel), dreigt een conflict met het recht van de Europese Unie. In geval van twijfel is, opnieuw, een prejudiciële vraag aangewezen.

Extra-contractuele aansprakelijkheidsvorderingen op grond van het Europese mededingingsrecht vertonen enkele bijzonderheden. Een eerste bijzonderheid betreft het criterium van de fout. In principe is het aan de Belgische rechter om te bepalen of er al dan niet een fout, bestaande in een mededingingsinbreuk, plaatsvond. De Belgische rechter kan echter geen beslissing nemen die in strijd is met een door de Commissie genomen beschikking. Wanneer de Commissie in een dergelijke beschikking reeds een mededingingsinbreuk vaststelde, is de Belgische rechter hierdoor gebonden en moet hij dan ook een fout vaststellen. De Belgische rechter kan enkel nog de rechtsgeldigheid van de beschikking van de Commissie in vraag stellen aan de hand van een prejudiciële vraag.

Een tweede bijzonderheid betreft het criterium van de schade. Een probleem kan opduiken indien bijv. producten die het voorwerp vormen van een mededingingsinbreuk doorverkocht worden. In een dergelijk geval kan de schade die de eerste koper lijdt deels of volledig doorgerekend worden aan de tweede koper. Noch onder het Belgische, noch onder het Europese recht is het duidelijk of de auteur van de mededingingsinbreuk dit argument als verweer (de zogeheten "passing on defence") kan invoeren. In een dergelijk geval is het stellen van een prejudiciële vraag zeker aangewezen.

Voorlopige maatregelen

Het Europees recht bepaalt verder dat mogelijke slachtoffers van een mededingingsinbreuk het recht hebben voorlopige maatregelen te vragen. De voorwaarden waaronder voorlopige maatregelen kunnen worden bekomen, worden vastgelegd door het Belgische recht. Ook hier mogen deze voorwaarden niet minder gunstig zijn dan de voorwaarden voor soortgelijke nationale vorderingen (equivalentiebeginsel), en mogen zij het bekomen van voorlopige maatregelen op grond van een mogelijke inbreuk op het Europese mededingingsrecht in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maken (effectiviteitsbeginsel).

Procedurele regels

Wanneer de Belgische rechter de Europese mededingingsregels toepast, zijn een aantal specifieke procedurele regels van toepassing. Zo moet de nationale rechter een conflict met een mogelijke beslissing van de Europese Commissie vermijden. Het

Europese recht kent verschillende mechanismes om de Belgische rechter ter hulp te schieten.

Het belang van een onderzoek en/of een beslissing van de Commissie

Gezien de arts. 101 en 102 VWEU tegelijkertijd door zowel de nationale rechter als de Europese Commissie kunnen worden toegepast op dezelfde feiten, bestaat er een risico op uiteenlopende beslissingen. De lidstaten, ook hun rechtbanken, zijn ten opzichte van elkaar en de Unie gehouden tot loyale samenwerking. Op die grond heeft de nationale rechter de verplichting om beslissingen te vermijden die mogelijks in tegenspraak zijn met eventuele beschikkingen van de Commissie.

Verschiedende hypothesen zijn mogelijk. Zo kan de nationale rechter worden gevraagd te oordelen over feiten waarover bij de Commissie reeds een onderzoek hangend is, maar nog geen beschikking werd genomen. In dat geval heeft de nationale rechter de verplichting om een beslissing te vermijden die tegenstrijdig zou zijn met een toekomstige beschikking. Dit geldt ook wanneer de wettigheid van een beschikking genomen door de op grond van artikel 263 VWEU wordt aangevochten voor het Hof van Justitie. In een dergelijk geval kan de nationale rechter de procedure schorsen, en verbindt de Commissie zich er toe de zaak met voorrang te behandelen. De nationale rechter kan ook steeds bij de Commissie informeren of voor haar een procedure hangend is over dezelfde feiten, en desgevallend de stand van het dossier.

Ook is het mogelijk dat de nationale rechter wordt gevraagd om te oordelen over feiten waarover de Commissie reeds een beschikking nam. In dat geval is de beschikking van de Commissie bindend voor de nationale rechter. Deze laatste kan geen beslissing nemen in strijd met de beschikking van de Commissie. De nationale rechter kan enkel nog de wettigheid van de bewuste beschikking aanvechten voor het Hof van Justitie bij middel van een prejudiciële vraag.

Europeesrechtelijke hulpmiddelen in de procedure voor de nationale rechter

Omgekeerd is ook de Unie ten opzichte van de lidstaten gebonden door het beginsel van loyale samenwerking. Op die basis komt het Europese recht de Belgische rechter op verschillende manieren ter hulp. Deze kan een beroep doen op zowel het Hof van Justitie als de Europese Commissie.

Zoals reeds herhaaldelijk aangegeven, staat het de Belgische rechter steeds vrij een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie wanneer de verduidelijking van een Europeesrechtelijke vraag noodzakelijk is voor de beslechting van het geschil. Wanneer de beslissing van de Belgische rechter niet vatbaar is voor hoger beroep, is de Belgische rechter hiertoe zelfs verplicht. Deze beginselen gelden onverkort voor de toepassing van het mededingingsrecht van de Unie.

Verder is ook de Europese Commissie verplicht om de nationale rechter te helpen bij het toepassen van het Europese mededingingsrecht. De Europese Commissie hecht veel belang aan een nauwe en goede samenwerking met de nationale rechter die het Europese mededingingsrecht toepast, en heeft in dit verband een aantal beleidslijnen uitgezet. Zowel de nationale rechter als de Commissie kunnen een initiatief nemen om in een hangend geschil samen te werken.

In de eerste plaats staat het de nationale rechter vrij om de Europese Commissie aan te spreken, en om een advies te verzoeken betreffende de correcte toepassing van het mededingingsrecht. Vragen kunnen zowel van juridische, economische of feitelijke aard zijn. Om een nuttig advies te geven, kan de Commissie de nationale rechter om aanvullende informatie vragen. De Commissie poogt het verzoek om advies binnen de vier maanden te beantwoorden. Het standpunt van de Commissie is echter geenszins bindend voor de nationale rechter. De nationale rechter kan de

Commissie ook om inlichtingen verzoeken. Het kan gaan om een verzoek tot het overleggen van een stuk dat de Commissie in haar bezit heeft, de vraag of een procedure voor de Commissie hangende is of in welke staat zij verkeert. De Commissie zal dat verzoek inwilligen in zoverre dat daardoor geen conflict ontstaat met haar geheimhoudingsplicht. Een verzoek om informatie kan bijv. nuttig zijn wanneer de nationale rechter op grond van een mededingingsinbreuk schadevergoeding wenst toe te kennen. Wanneer de Commissie eerder een beslissing nam, heeft zij mogelijk toegang tot gegevens die de nationale rechter kunnen helpen bij het vaststellen van een oorzakelijke verband en/of schade. De Commissie poogt binnen de maand te antwoorden op een verzoek tot informatie. Ook hier kan de Commissie de nationale rechter om verdere informatie vragen.

In de tweede plaats kan de Europese Commissie zelf, op eigen initiatief, opmerkingen indienen bij de nationale rechter. Opmerkingen kunnen zowel schriftelijk als mondeling gebeuren, maar de Commissie kan enkel mondelinge opmerkingen maken mits toestemming van de nationale rechter. Dit gebeurt enkel wanneer de Commissie van mening is dat haar tussenkomst van belang is om de coherente toepassing van het mededingingsrecht van de Unie te vrijwaren. (Nationale mededingingsautoriteiten hebben steeds de bevoegdheid om dit te doen, ongeacht enig gevaar voor de coherente toepassing van het mededingingsrecht). Om de Commissie toe te staan opmerkingen te maken, kunnen de nationale rechterlijke instanties verzocht worden de noodzakelijke stukken met de Commissie te delen.

Recente rechtspraak van het Hof van Justitie inzake mededingingsrecht

HvJ 14 juni 2011, C-360/09 Pfeiderer

Het Europees mededingingsbeleid streeft enerzijds een clementiebeleid na, en poogt anderzijds de private afdwinging van mededingingsregels door nationale rechters te bevorderen. Het succesvolle clementiebeleid van de Unie laat toe om inbreuken op art. 101 VWEU efficiënt op te sporen door ondernemingen die mededingingsinbreuken melden, een vermindering op hun boete of zelfs boete-immuniteit te beloven. Anderzijds streeft Europa ernaar om het gemakkelijker te maken voor private partijen om het mededingingsrecht zelf af te dwingen voor nationale rechtbanken, in de hoop op die manier de werklast van de Commissie te verlichten. Tussen beide doelstellingen bestaat een spanningsveld.

In de Pfeiderer zaak werd het Hof gevraagd of het Europees mededingingsrecht vereiste dat aan Pfeiderer, een private onderneming die schadevergoeding wenste ten gevolge van een mededingingsinbreuk, inzage werd verschaft in het dossier van de Duitse mededingingsautoriteit. Deze laatste had dankzij de clementieprocedure eerder een mededingingsinbreuk vastgesteld. De vraag is belangrijk omdat een positief antwoord het beduidend makkelijker zou maken voor private partijen om het feit en de omvang van de door hen geleden schade te bewijzen. Volgens het Hof staat het "bij gebreke van een dwingende Unierechtelijke regeling ter zake [...] aan de lidstaten om de nationale regels over het recht van toegang van gelaedeerden van een kartel tot documenten betreffende clementieprocedures vast te stellen en toe te passen."

Het Hof beklemtoont het belang van de clementieprocedure enerzijds, en de private afdwinging van het mededingingsrecht anderzijds. De doeltreffendheid van de clementieprocedure kan eronder lijden wanneer derden toegang kunnen krijgen tot documenten die in een dergelijk kader aan een nationale mededingingsautoriteit overhandigd worden. Daardoor wordt de clementieaanvraag immers minder aantrekkelijk. Anderzijds maakt toegang tot dergelijke informatie het makkelijker voor private partijen om verborgen mededingingsinbreuken op te sporen en aan te klagen. Daarom mogen toepasselijke nationale regels niet minder gunstig zijn dan voor soortgelijke vorderingen onder het nationale recht (equivalentiebeginsel) en het

verkrijgen van schadevergoeding niet in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk maken (effectiviteitsbeginsel). Daartoe dient de nationale rechter geval per geval beide belangen af te wegen.

HvJ 6 november 2012, C-199/11 Otis

De Europese Commissie heeft een belangrijke functie als mededingingsautoriteit. Zij vertegenwoordigt echter tevens de Europese Unie in rechte. Dit kan tot problemen leiden wanneer de Commissie enerzijds, in haar hoedanigheid van mededingingsautoriteit, een kartel opspoor, beoordeelt en veroordeelt, en anderzijds, in haar hoedanigheid van vertegenwoordiger van de lidstaten, een schadevergoeding vordert voor de geleden schade naar aanleiding van dat veroordeelde kartel. De rechtbanken van de lidstaten zijn immers op grond van artikel 16(1) gebonden aan eerdere beschikkingen van de Commissie. Otis betreft een zaak waarin de Europese Commissie een aantal liftenproducenten, waaronder Otis, veroordeelde voor een inbreuk op het kartelverbod. Daarna stelt de Europese Unie vast dat zij zelf slachtoffer is van dit kartel, gezien tijdens de periode van het kartel de Unie klant was bij verschillende liftenproducenten. De Commissie, als vertegenwoordiger van de Unie, stelt daarop een vordering tot schadevergoeding in voor de Belgische rechter. Speelt de Commissie in een dergelijk geval rechter in eigen zaak? Strijden de partijen voor de nationale rechtbank met ongelijke wapens?

In Otis oordeelde het Hof dat het antwoord op deze beide vragen negatief is. Enerzijds is de Commissie geen rechter in eigen zaak omdat het Unierecht voorziet in een volledig stelsel van rechtsmiddelen en procedures. De beschikking waarbij zij een mededingingsinbreuk vaststelde kan daardoor steeds worden aangevochten voor de rechtbanken van de Unie, op grond van het annulatieberoep artikel 263 VWEU. Daardoor is het recht op een eerlijk proces verzekerd. Anderzijds strijden de partijen voor de nationale rechtbank weldegelijk met gelijke wapens. De Commissie is immers wettelijk gebonden aan de plicht de informatie die zij inwint in haar hoedanigheid van mededingingsautoriteit slechts voor het opsporen, beoordelen en bestraffen van mededingingsinbreuken te gebruiken.

HvJ 13 december 2012, C-226/11 Expedia

Niet alle kartelinbreuken vallen binnen het toepassingsgebied van art. 101 VWEU. Op grond van het beginsel de *minimis non curat praetor* ontkomen sommige afspraken aan het verbod van dat artikel omdat zij de markt slechts in een geringe mate kunnen beïnvloeden. De Commissie poogde een precieze definitie van de reikwijdte van deze uitzondering te geven in haar de *minimis* bekendmaking. Maar bindt een dergelijke bekendmaking nationale rechtbanken en mededingingsautoriteiten? En wanneer is de de *minimis* uitzondering precies van toepassing?

In Expedia maakte het Hof duidelijk dat de de *minimis* bekendmaking niet bindend is voor nationale rechtbanken en mededingingsautoriteiten. Het staat nationale rechtbanken dus vrij om een mededingingsinbreuk te bestraffen, hoewel zij binnen de de *minimis* bekendmaking van de Commissie valt. Noch het vertrouwens- en rechtszekerheidsbeginsel, noch het beginsel van de legaliteit van de straffen kunnen hier afbreuk aan doen. Tevens oordeelde het Hof dat het de *minimis* beginsel niet van toepassing is op "inbreuken naar strekking", in tegenstelling tot "inbreuken naar gevolg". Inbreuken naar gevolg worden als mededingingsinbreuken beschouwd omwille van een appreciatie van de effecten op de markt. Inbreuken naar strekking, daarentegen, worden omwille van hun aard geacht schadelijk te zijn voor de goede werking van de mededinging. Omdat in dat laatste geval niet wordt gekeken naar de gevolgen van de inbreuk, is de de *minimis* uitzondering niet van toepassing.

HvJ 28 februari 2013, C-1/12 Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas

Een reglement opgesteld door een beroepsorde valt in principe binnen het toepassingsgebied van artikel 101 VWEU, maar kan op grond van hun bescherming van het algemeen belang vrijgesteld worden. Om te bepalen of een dergelijk reglement vrijgesteld mag worden, houdt het Hof rekening met "de algehele context" waarbinnen het reglement van de orde is genomen, alsook "de doelstellingen" die door het reglement worden nagestreefd. De kwaliteit van de dienstverlening van een bepaald beroep vormt een legitieme doelstelling. Het Hof van Justitie past daarna een evenredigheidstoets toe: het reglement van de beroepsorde moet geschikt zijn om het nagestreefde doel te bereiken (d.w.z. dat het reglement daadwerkelijk bijdraagt tot het nastreven van het doel) en het reglement moet als redelijkerwijs noodzakelijk kunnen geacht worden om het doel te bereiken (d.w.z. dat het reglement niet verder gaat dan nodig om het bereiken van het nagestreefde doel te verzekeren). In OTOC oordeelde het Hof dat een reglement verder ging dan nodig om het vooropgestelde legitieme doel te bereiken, en daarom een bij art. 101 VWEU verboden mededingingsbeperking vormde.

HvJ 7 februari 2013, C-68/12 Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s..

Laat het concurrentierecht ondernemingen toe om het recht in eigen handen te nemen? Enerzijds is de collectieve weigering om met een bepaalde marktdeelnemer zaken te doen een klassiek voorbeeld van een zware mededingingsinbreuk. Anderzijds lijkt het denkbaar dat deze mededingingsinbreuk toch positieve effecten kan hebben, wanneer daardoor een marktdeelnemer die illegaal actief is aan marktaandeel verliest. In Slovenská sporiteľňa oordeelde het Hof dat de omstandigheid dat de uitgesloten marktdeelnemer illegaal actief was op de markt "van geen belang" is "voor de vaststelling of is voldaan aan de voorwaarden voor een inbreuk op de mededingingsregels." Het is aan de bevoegde instanties van de lidstaten, niet aan particulieren, om de eerbiediging van de wet te verzekeren.

II. Overzicht van rechtspraak geselecteerd uit het Publicatieblad van de EU van augustus en september 2013³

Burgerlijk en Gerechtelijk Recht

Verordening 1896/2006 van 12 december 2006 tot invoering van een Europese betalingsbevelprocedure

- Artikel 6 van verordening 1896/2006 juncto artikel 17 van die verordening moet aldus worden uitgelegd dat verzet tegen een Europees betalingsbevel waarbij de bevoegdheid van het gerecht van de lidstaat van oorsprong niet wordt betwist, niet kan worden beschouwd als verschijning in de zin van artikel 24 van verordening 44/2001 van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke

² Selectie gemaakt door Amaryllis Bossuyt.

Voor een uitgebreider maandelijks overzicht op trefwoorden van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU (arresten en conclusies) en van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, zie <http://european-courts.blogspot.be/2012/12/rechtspraak-europa-european-courts.html>.

"European Courts" is een EU en EHRM "law blog" die mede mogelijk is gemaakt door het Gerechtshof Amsterdam. De opzet van de blog is: "A better understanding of EU and human rights law. This blog also aims at bridging the gap between the law in the books and the law in action. It is a platform of exchange of knowledge and experiences in the field of European law between judges, prosecutors, lawyers and legal academics."

bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, en dat het in dit verband niet relevant is dat de verweerder in het kader van zijn verzet middelen ten gronde heeft aangevoerd.

(HvJ 13 juni 2013, Goldbet Sportwetten, C-144/12)

- Het feit dat de termijn voor het indienen van een verweerschrift tegen een Europees betalingsbevel niet in acht is genomen vanwege een fout van de vertegenwoordiger van de verweerder, kan geen heroverweging van dat betalingsbevel rechtvaardigen, aangezien een dergelijke niet-inachtneming geen buitengewone omstandigheid in de zin van artikel 20, lid 1, sub b, van verordening 1896/2006, en geen uitzonderingsgeval in de zin van lid 2 van datzelfde artikel oplevert.

(HvJ 21 maart 2013, Novontech-Zala kft, C-324/12)

Verordening 44/2001 van 22 december 2000 en 1215/2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken

- Artikel 5, punt 3, van verordening (EG) nr. 44/2001 moet aldus worden uitgelegd dat op grond van deze bepaling uit de plaats van de handeling die een van de veronderstelde veroorzakers van schade — die geen partij is bij het geding — te laste wordt gelegd, geen rechterlijke bevoegdheid ten aanzien van een andere veronderstelde veroorzaker van deze schade — die niet heeft gehandeld in het rechtsgebied van het aangezochte gerecht — kan worden afgeleid.

(HvJ 16 mei 2013, Melzer, C-228/11)

- 1. Het begrip „verbintenissen uit onrechtmatige daad” in artikel 5, punt 3, van verordening 44/2001 moet aldus worden uitgelegd dat het betrekking heeft op door een schuldeiser van een vennootschap ingediende vorderingen zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, die erop gericht zijn om, enerzijds, een bestuurslid en, anderzijds, een aandeelhouder van de vennootschap aansprakelijk te stellen voor de schulden van de vennootschap, op grond dat zij het mogelijk hebben gemaakt dat die vennootschap haar werkzaamheden voortzette ofschoon er sprake was van onderkapitalisatie en de vennootschap in vereffening diende te gaan.

2. Het begrip „plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan voordoen” in artikel 5, punt 3, van verordening 44/2001 moet aldus worden uitgelegd dat voor vorderingen die ertoe strekken, een bestuurslid en een aandeelhouder van een vennootschap aansprakelijk te stellen voor de schulden van die vennootschap, die plaats zich bevindt in de plaats waarmee de door die vennootschap verrichte werkzaamheden en de financiële situatie met betrekking tot die werkzaamheden verband houden.

3. De omstandigheid dat de betrokken vordering door de oorspronkelijke schuldeiser is overgedragen aan een andere schuldeiser is in omstandigheden als die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, niet van invloed op de bepaling van het bevoegde gerecht op grond van artikel 5, punt 3, van verordening nr. 44/2001.

(HvJ 18 juli 2013, Frank Koot, C-147/12)

Strafrecht

Kaderbesluit 2002/584/JBZ van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten

- De artikelen 27, lid 4, en 28, lid 3, sub c, van kaderbesluit 2002/584/JBZ, zoals gewijzigd bij kaderbesluit 2009/299/JBZ, moeten aldus worden uitgelegd dat zij

zich er niet tegen verzetten dat de lidstaten voorzien in een beroepsmogelijkheid waarbij de uitvoering wordt opgeschort van de beslissing van de rechterlijke autoriteit die uitspraak doet, binnen een termijn van dertig dagen na ontvangst van het verzoek, om haar toestemming te geven voor hetzij het vervolgen, veroordelen of in hechtenis houden van een persoon met het oog op de uitvoering van een tot vrijheidsbeneming strekkende straf of maatregel, wegens een strafbaar feit dat is gepleegd vóór deze overlevering krachtens een Europees aanhoudingsbevel, niet zijnde het strafbare feit waarvoor zijn overlevering is gevraagd, hetzij voor de overlevering van een persoon aan een andere lidstaat dan de lidstaat van uitvoering, krachtens een Europees aanhoudingsbevel dat is uitgevaardigd wegens een vóór zijn overlevering gepleegd strafbaar feit, voor zover de definitieve beslissing is vastgesteld binnen de in artikel 17 van datzelfde kaderbesluit voorziene termijnen.

(HvJ 30 mei 2013, Jeremy F., C-168/13 PPU)

Handelsrecht, Financieel en Economisch Recht

Richtlijn 2001/29/EG van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij

- 1. In het kader van een uitzondering of beperking als bedoeld in artikel 5, leden 2 of 3, van richtlijn 2001/29 heeft een eventuele handeling waarbij een rechthebbende de reproductie van zijn werk of ander beschermd materiaal heeft toegestaan, geen invloed op de billijke compensatie, ongeacht of deze krachtens de toepasselijke bepaling van die richtlijn verplicht dan wel facultatief is voorzien.

2. De omstandigheid dat gebruik kan worden gemaakt van technische voorzieningen als bedoeld in artikel 6 van richtlijn 2001/29, kan de in artikel 5, lid 2, sub b, van deze richtlijn gestelde voorwaarde van een billijke compensatie niet doen vervallen.

3. Het begrip „reproductie met behulp van een fotografische techniek of een andere werkwijze die een soortgelijk resultaat oplevert” in de zin van artikel 5, lid 2, sub a, van richtlijn 2001/29 moet aldus worden uitgelegd dat het reproducties omvat die worden vervaardigd met behulp van een printer en een pc, in het geval waarin deze apparaten met elkaar zijn verbonden. In dat geval staat het de lidstaten vrij een systeem in te stellen waarin de billijke compensatie wordt voldaan door degenen die beschikken over een apparaat dat op niet-autonome wijze bijdraagt tot de één geheel vormende werkwijze voor de reproductie van het werk of ander beschermd materiaal op de gegeven drager, voor zover die personen de mogelijkheid hebben de kosten van de heffing af te wentelen op hun klanten, met dien verstande dat het totale bedrag van de billijke compensatie die verschuldigd is als vergoeding van de door de auteur ten gevolge van die één geheel vormende werkwijze geleden schade, niet wezenlijk mag verschillen van het bedrag dat is vastgesteld voor de reproductie die middels één enkel apparaat wordt verkregen.

(HvJ 27 juni 2013, VG Wort, gevoegde zaken C-457/11 tot en met C-460/11)

- 1. Artikel 5, lid 2, sub b, van richtlijn 2001/29 moet aldus worden uitgelegd dat het zich niet verzet tegen een regeling van een lidstaat op grond waarvan zonder onderscheid een vergoeding voor het kopiëren voor privégebruik wordt opgelegd wanneer voor het eerst bedrijfsmatig en onder bezwarende titel dragers die geschikt zijn voor reproductie op zijn grondgebied in het verkeer worden gebracht, doch deze regeling eveneens voorziet in een recht op terugbetaling van de betaalde vergoeding ingeval deze dragers uiteindelijk worden gebruikt op een manier die niet onder de in deze bepaling bedoelde situatie valt, indien praktische moeilijkheden een dergelijk stelsel van financiering van de billijke compensatie rechtvaardigen en het recht op terugbetaling doeltreffend is en de teruggave van de betaalde vergoeding niet uiterst moeilijk maakt, hetgeen aan de verwijzende

rechter staat om na te gaan in het licht van de omstandigheden van het nationale stelsel en de grenzen die door deze richtlijn zijn gesteld.

2. Artikel 5, lid 2, sub b, van richtlijn 2001/29 moet aldus worden uitgelegd dat deze bepaling zich niet verzet tegen de invoering door een lidstaat van een weerlegbaar vermoeden van privégebruik van dragers die geschikt zijn voor reproductie wanneer deze dragers door levering aan natuurlijke personen in het verkeer worden gebracht, in het kader van een stelsel voor de financiering van de in die bepaling bedoelde billijke compensatie door middel van een vergoeding voor het kopiëren voor privégebruik ten laste van personen die deze dragers voor het eerst bedrijfsmatig en onder bezwarende titel op het grondgebied van de betrokken lidstaat in het verkeer brengen, indien praktische moeilijkheden bij de vaststelling of de betrokken dragers voor privédoeleinden worden gebruikt, een dergelijk vermoeden rechtvaardigen en voor zover dat vermoeden er niet toe leidt dat de vergoeding voor het kopiëren voor privégebruik wordt opgelegd in situaties waarin het uiteindelijke gebruik van de dragers kennelijk niet onder de in deze bepaling bedoelde situatie valt.

3. Artikel 5, lid 2, sub b, van richtlijn 2001/29 moet aldus worden uitgelegd dat het in die bepalingen bedoelde recht op een billijke compensatie, of de vergoeding voor het kopiëren voor privégebruik die bestemd is voor de financiering van die compensatie, niet kan worden uitgesloten op grond van het feit dat de helft van de opbrengst uit hoofde van die compensatie of vergoeding niet rechtstreeks aan de rechthebbenden van die compensatie wordt uitgekeerd, maar aan sociale en culturele instellingen ten behoeve van deze rechthebbenden, voor zover deze sociale en culturele instellingen zich daadwerkelijk inzetten voor deze rechthebbenden en de werkwijze van deze instellingen niet discriminerend is. Het staat aan de nationale rechter een en ander na te gaan.

4. Artikel 5, lid 2, sub b, van richtlijn 2001/29 moet aldus worden uitgelegd dat de verplichting die een lidstaat oplegt om een vergoeding voor het kopiëren voor privégebruik te betalen die bestemd is voor de financiering van de in die bepaling bedoelde billijke compensatie wanneer bedrijfsmatig en onder bezwarende titel dragers in het verkeer worden gebracht die geschikt zijn voor reproductie, niet kan worden uitgesloten omdat in een andere lidstaat al een analoge vergoeding is betaald.

(HvJ 11 juli 2013, Amazon, C-521/11)

Richtlijn 89/104/EG van 21 december 1988 en Richtlijn 2008/95/EG van 22 oktober 2008 Merk-aanpassing recht EG-Lidstaten

- 1. Artikel 4, lid 4, sub g, van richtlijn 2008/95/EG moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „kwade trouw” in de zin van deze bepaling een autonoom begrip van Unierecht is dat eenvormig moet worden uitgelegd in de Europese Unie.

2. Artikel 4, lid 4, sub g, van richtlijn 2008/95 moet aldus worden uitgelegd dat om de kwade trouw van de aanvrager van een merk in de zin van deze bepaling vast te stellen, rekening moet worden gehouden met alle relevante factoren van het concrete geval die bestaan op het tijdstip van indiening van de merkaanvraag. De omstandigheid dat de aanvrager weet of behoort te weten dat een derde in het buitenland op het tijdstip van indiening van zijn aanvraag een merk gebruikt dat kan worden verward met het merk waarvan inschrijving is aangevraagd, volstaat op zich niet om vast te stellen dat de aanvrager te kwader trouw is in de zin van deze bepaling.

3. Artikel 4, lid 4, sub g, van richtlijn 2008/95 moet aldus worden uitgelegd dat het de lidstaten niet de ruimte laat om een bijzondere beschermingsregeling voor buitenlandse merken in te voeren die afwijkt van de regeling waarin deze bepaling voorziet, en berust op het feit dat de merkaanvrager een buitenlands merk kende of behoorde te kennen.

(HvJ 27 juni 2013, Malaysia Dairy Industries Pte. Ltd, C-320/12)

Verordening 207/2009 van 26 februari 2009 inzake het Gemeenschapsmerk

- 1. Artikel 9, lid 1, sub b en c, van verordening nr. 207/2009 moet aldus worden uitgelegd dat, wanneer een gemeenschapsmerk niet in kleur is ingeschreven, maar de houder het op ruime schaal in een specifieke kleur of kleurencombinatie heeft gebruikt, waardoor een aanzienlijk deel van het publiek dit merk met die kleur of kleurencombinatie is gaan associëren, de kleur of kleuren die een derde gebruikt voor de weergave van een teken dat beweerdelijk inbreuk maakt op dat merk, relevant zijn bij de globale beoordeling van het verwarringsgevaar of van het ongerechtvaardigd voordeel in de zin van deze bepaling.

2. Artikel 9, lid 1, sub b en c, van verordening nr. 207/2009 moet aldus worden uitgelegd dat het bij de globale beoordeling van het verwarringsgevaar en van het ongerechtvaardigd voordeel in de zin van deze bepaling relevant is dat de derde die gebruikmaakt van een teken dat beweerdelijk inbreuk maakt op het ingeschreven merk, door een aanzienlijk deel van het publiek wordt geassocieerd met de specifieke kleur of kleurencombinatie die hij gebruikt om dat teken weer te geven.

3. De artikelen 15, lid 1, en 51, lid 1, sub a, van verordening 207/2009 moeten aldus worden uitgelegd dat aan de voorwaarde van „normaal gebruik” in de zin van deze bepalingen kan zijn voldaan wanneer een gemeenschapsbeeldmerk enkel wordt gebruikt in combinatie met een erover geplaatst gemeenschapswoordmerk, waarbij de combinatie van beide merken bovendien zelf als gemeenschapsmerk is ingeschreven, voor zover de verschillen tussen de vorm waarin het merk wordt gebruikt en die waarin dit merk is ingeschreven, het onderscheidend vermogen van dat merk zoals dit is ingeschreven, niet wijzigen. (HvJ 18 juli 2013, Specsavers International Healthcare, C-252/12)

Richtlijn 2004/39/EG van 21 april 2004 betreffende markten voor financiële instrumenten

- 1) Artikel 19, lid 9, van richtlijn 2004/39/EG moet aldus worden uitgelegd dat, enerzijds, een beleggingsdienst slechts dan wordt aangeboden als onderdeel van een financieel product indien hij een integrerend onderdeel ervan is op het ogenblik waarop dat financieel product aan de cliënt wordt aangeboden, en, anderzijds, de bepalingen van de wetgeving van de Unie en de gemeenschappelijke Europese normen waarnaar deze bepaling verwijst, een risicobeoordeling van de cliënten mogelijk moeten maken en/of informatievereisten moeten bevatten die tevens zien op de beleggingsdienst die een integrerend onderdeel van het betrokken financieel product uitmaakt, opdat de verplichtingen van dat artikel 19 niet meer voor deze dienst gelden.

2) Artikel 4, lid 1, punt 4, van richtlijn 2004/39 moet aldus worden uitgelegd dat het aanbieden van een swap aan een cliënt ter dekking van het risico van wijziging van de rentevoet van een financieel product waarop deze cliënt heeft ingetekend, een beleggingsdienst vormt als omschreven in deze bepaling, voor zover de aanbeveling betreffende de intekening op een dergelijke swap aan deze cliënt wordt gedaan in diens hoedanigheid van belegger, zij wordt voorgesteld als een aanbeveling die geschikt is voor die cliënt of op een afweging van diens persoonlijke omstandigheden berust en zij niet uitsluitend wordt gedaan via distributiekkanalen of bestemd is voor het publiek.

3) Het is een aangelegenheid van het interne recht van elke lidstaat om — met inachtneming van het gelijkwaardigheids- en het doeltreffendheidsbeginsel — de contractuele gevolgen vast te stellen die moeten worden verbonden aan de niet-nakoming van de beoordelingsvereisten van artikel 19, leden 4 en 5, van richtlijn 2004/39 door een beleggingsonderneming die een beleggingsdienst aanbiedt. (HvJ 30 mei 2013, Genil 48 SL, C-604/11)

Richtlijn 93/13/EEG van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten

- 1. Richtlijn 93/13/EEG moet aldus worden uitgelegd dat een nationale rechter, wanneer bij hem hoger beroep aanhangig is over de geldigheid van bedingen in een overeenkomst tussen een verkoper en een consument, gesloten op basis van een door die verkoper van tevoren opgesteld formulier, en hij op grond van de nationale regels van procesrecht bevoegd is alle nietigheidsgronden die duidelijk blijken uit de in eerste aanleg aangevoerde gegevens te beoordelen en zo nodig de rechtsgrondslag die ten betoge van de ongeldigheid van die bedingen is aangevoerd overeenkomstig de vastgestelde feiten te herformuleren, ambtshalve of door herformulering van de rechtsgrondslag van de vordering moet toetsen of die bedingen uit het oogpunt van de in deze richtlijn gegeven criteria oneerlijk zijn.

2. Artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 moet aldus worden uitgelegd dat de nationale rechter die vaststelt dat een contractueel beding oneerlijk is, zonder te wachten tot de consument daarom verzoekt, alle consequenties die volgens het nationale recht voortvloeien uit deze vaststelling moet trekken, teneinde zich ervan te vergewissen dat die consument niet is gebonden aan dat beding, en voorts, in beginsel aan de hand van objectieve criteria, moet beoordelen of de betrokken overeenkomst zonder dat beding kan voortbestaan.

3. Richtlijn 93/13 moet aldus worden uitgelegd dat de nationale rechter die ambtshalve heeft vastgesteld dat een contractueel beding oneerlijk is, de nationale regels van procesrecht zo veel mogelijk aldus moet toepassen dat alle consequenties worden getrokken die volgens het nationale recht voortvloeien uit de vaststelling van het oneerlijke karakter van het betrokken beding, teneinde zich ervan te vergewissen dat de consument niet is gebonden aan dat beding.

(HvJ 30 mei 2013, Jórös, C-397/11)

- 1. Richtlijn 93/13/EEG moet aldus worden uitgelegd dat zij, afgezien van de bedingen waarin dwingende wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van nationaal recht zijn overgenomen, wat door de nationale rechter dient te worden nagegaan, van toepassing is op een huurovereenkomst voor woonruimte, gesloten tussen een verhuurder die handelt in het kader van zijn bedrijfs- of beroepsactiviteit en een huurder die handelt voor doeleinden die buiten zijn bedrijfs- of beroepsactiviteit vallen.

2. Richtlijn 93/13 moet aldus worden uitgelegd dat:

— de nationale rechter, wanneer bij hem door een verkoper tegen een consument een vordering is ingesteld over de uitvoering van een overeenkomst en hij op grond van de nationale regels van procesrecht bevoegd is ambtshalve na te gaan of het aan de vordering ten grondslag liggende beding in strijd is met nationale regels van openbare orde, op dezelfde wijze ambtshalve moet toetsen of dat beding uit het oogpunt van de in deze richtlijn gegeven criteria oneerlijk is, wanneer hij heeft vastgesteld dat het beding binnen de werkingssfeer van de richtlijn valt;

— de nationale rechter, wanneer hij op grond van de nationale regels van procesrecht bevoegd is ambtshalve over te gaan tot vernietiging van een beding dat in strijd is met de openbare orde of met een dwingende wetsbepaling waarvan de strekking deze sanctie rechtvaardigt, in beginsel, na partijen de gelegenheid te hebben gegeven op tegenspraak hun standpunt kenbaar te maken, ambtshalve moet overgaan tot vernietiging van een contractueel beding waarvan hij het oneerlijke karakter uit het oogpunt van de in de richtlijn gegeven criteria heeft vastgesteld.

3. Artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 moet aldus worden uitgelegd dat een nationale rechter die heeft vastgesteld dat een boetebeding in een overeenkomst tussen een verkoper en een consument oneerlijk is, er niet mee mag volstaan, zoals dit op grond van het nationale recht is toegestaan, de hoogte van de in gevolge dat beding aan die consument in rekening gebrachte boete te matigen,

maar zonder meer verplicht is dat beding voor de consument buiten toepassing te laten.

(HvJ 30 mei 2013, Dirk Frederik Asbeek Brusse en Katarina de Man Garabito, C-488/11)

Richtlijn 2006/114/EG van 12 december 2006 inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame

- Artikel 2, punt 1, van richtlijn 84/450/EEG van 10 september 1984 inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame, zoals gewijzigd bij richtlijn 2005/29/EG, en artikel 2, sub a, van richtlijn 2006/114/EG moeten aldus worden uitgelegd dat, in een situatie zoals die welke aan de orde is in het hoofdgeding, het gebruik van een domeinnaam en het gebruik van metatags in de metadata van een website onder het begrip „reclame” vallen zoals dit in deze bepalingen is gedefinieerd. De registratie van een domeinnaam als zodanig valt daarentegen niet onder dit begrip.

(HvJ 11 juli 2013, BEST, C-657/11)

Richtlijn 2005/29/EG oneerlijke handelspraktijken van 11 mei 2005

- Artikel 3, lid 9, van richtlijn 2005/29/EG en artikel 56 VWEU moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzetten tegen artikel 72 van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, die – onder voorbehoud van in de nationale wettelijke regeling limitatief opgesomde gevallen – gezamenlijke aanbiedingen aan de consument waarvan minstens één bestanddeel een financiële dienst is, op algemene wijze verbiedt.

(HvJ 18 juli 2013, Citroën Belux, C-265/12)

Sociaal recht

Verordening 1408/71 van 14 juni 1971 Sociale Zekerheid, E.G.

- Artikel 10 van verordening 1408/71, in de versie zoals gewijzigd en bijgewerkt bij verordening nr. 118/97, moet aldus worden uitgelegd dat, voor de toepassing van die verordening, een persoon niet tegelijkertijd kan beschikken over twee normale woonplaatsen op het grondgebied van twee verschillende lidstaten.

(HvJ 16 mei 2013, Wencel, C-589/10)

Fiscaal recht

Artikel 205 bis WIB 1992

- Artikel 49 VWEU moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling volgens welke voor de berekening van een aftrek waarop een in een lidstaat onbeperkt belastingplichtige vennootschap aanspraak kan maken, de nettowaarde van de activa van een in een andere lidstaat gelegen vaste inrichting niet in aanmerking wordt genomen wanneer de winst van deze vaste inrichting krachtens een overeenkomst tot het vermijden van dubbele belasting niet in eerstbedoelde lidstaat belastbaar is, terwijl de activa die verbonden zijn met een vaste inrichting op het grondgebied van eerstbedoelde lidstaat, daartoe wel in aanmerking worden genomen.

(HvJ 4 juli 2013, Argenta Spaarbank NV/Belgische Staat, C-350/11)

Artikel 3, § 1, 1°, van kb nr. 3 van 10 december 1969 met betrekking tot de aftrekgeregeling voor de toepassing van de btw

- 1. De bepalingen van de Zesde richtlijn (77/388/EEG), zoals gewijzigd bij richtlijn 94/5/EG, moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzetten tegen een nationale regeling als artikel 3, § 1, 1°, KB nr. 3 van 10 december 1969, volgens welke belastingplichtige dienstontvangers het recht op aftrek van de btw kan worden geweigerd wanneer zij in het bezit zijn van onvolledige facturen, ook al worden die facturen, nadat de beslissing tot weigering van aftrek is genomen, vervuldigd via overlegging van gegevens waaruit mogelijkerwijs blijkt dat de gefactureerde handelingen daadwerkelijk zijn verricht en waaruit ook de aard en het bedrag ervan aan het licht treden.

2. Het beginsel van fiscale neutraliteit verzet zich niet ertegen dat de belastingadministratie teruggave van de door een dienstverrichter voldane btw weigert wanneer de dienstontvangers het recht van aftrek van de btw over de betrokken diensten evenwel is geweigerd wegens de onregelmatigheden die in de door deze dienstverrichter uitgereikte facturen zijn vastgesteld.

(HvJ 8 mei 2013, Petroma Transports ea/Belgische Staat, C-271/12)

Richtlijn 2006/112/EG van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van BTW en de door haar ingetrokken Richtlijn 6, 77/388/EEG van 17 mei 1977 BTW, omzetbelasting, uniforme grondslag

- De contractuele bepalingen vormen weliswaar een in aanmerking te nemen factor, maar zijn niet doorslaggevend bij de vaststelling wie de verrichter en de ontvanger zijn van een „dienst” in de zin van de artikelen 2, punt 1, en 6, lid 1, van de Zesde richtlijn (77/388/EEG) zoals gewijzigd bij richtlijn 1999/59/EG. Aan de contractuele bepalingen kan met name worden voorbijgegaan wanneer blijkt dat zij niet de economische en commerciële realiteit weergeven, maar een zuiver kunstmatige constructie vormen die geen verband met de economische realiteit houdt en alleen bedoeld is om een belastingvoordeel te verkrijgen, hetgeen de nationale rechter moet beoordelen.

(HvJ 20 juni 2013, Ocean Finance, C-653/11)

- Artikel 9, lid 1, van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat een natuurlijke persoon die voor zijn activiteiten als zelfstandig gerechtsdeurwaarder reeds onderworpen is aan de btw, ook voor elke andere economische activiteit, die hij incidenteel verricht, als „belastingplichtige” moet worden aangemerkt, mits deze activiteit een activiteit in de zin van artikel 9, lid 1, tweede alinea, van richtlijn 2006/112 is.

(HvJ 13 juni 2013, Galin Kostov, C-62/12)

- Artikel 4, leden 1 en 2, van de Zesde richtlijn (77/388/EEG) van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — Gemeenschappelijk stelsel van btw: uniforme grondslag, zoals gewijzigd bij richtlijn 95/7/EG, moet aldus worden uitgelegd dat de exploitatie van een fotonvoltaïsche installatie op of nabij een woning, die zodanig is ontworpen dat de hoeveelheid geproduceerde elektriciteit altijd minder bedraagt dan de door de exploitant in totaliteit voor privédoeleinden verbruikte hoeveelheid elektriciteit en aan het elektriciteitsnet wordt geleverd in ruil voor een duurzame opbrengst, onder het begrip „economische activiteiten” in de zin van dat artikel valt.

(HvJ 20 juni 2013, Finanzamt Freistadt Rohrbach Urfahr, C-219/12)

- Richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat het begrip „levering van goederen” in de zin van deze richtlijn en het bewijs dat een goederenlevering daadwerkelijk is verricht, voor de uitoefening van het recht op aftrek van de belasting over de toegevoegde waarde geen verband houden met de vorm waarin een eigendomsrecht over de betrokken goederen is verkregen. Het is de taak van de verwijzende rechter om overeenkomstig de nationale bewijsregels een globale beoordeling te verrichten van alle gegevens en feiten van het te beslechten geding teneinde uit te maken of de in het hoofdgeding aan de orde zijnde

goederenleveringen daadwerkelijk zijn verricht en of, in voorkomend geval, daarvoor het recht op aftrek kan worden uitgeoefend.

Artikel 185, lid 1, van richtlijn 2006/112 moet aldus worden uitgelegd dat herziening van de aftrek van de btw slechts mogelijk is wanneer de betrokken belastingplichtige vooraf het recht op aftrek van deze belasting heeft gehad onder de in artikel 168, sub a, van deze richtlijn voorziene voorwaarden.

(HvJ 18 juli 2013, Evita- K" EOOD, C-78/12)

- Artikel 18, sub c, van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat het ook van toepassing is op de beëindiging van de belastbare economische activiteit als gevolg van de schrapping van de belastingplichtige uit het register van de btw. Artikel 74 van richtlijn 2006/112 heeft directe werking.

(HvJ 8 mei 2013, Lampatov, C-142/12)

- De artikelen 5, lid 8, en/of 6, lid 5, moeten aldus worden uitgelegd dat de overdracht van 30 % van de aandelen in een vennootschap waarvoor de overdrager aan de btw onderworpen diensten verricht, geen overgang van het geheel of een gedeelte van een algemeenheid van goederen of diensten in de zin van deze bepalingen vormt, ongeacht of de overige aandeelhouders nagenoeg tegelijkertijd aan dezelfde persoon alle andere aandelen in deze vennootschap overdragen en deze overdracht nauw samenhangt met de voor dezelfde vennootschap verrichte managementwerkzaamheden.

(HvJ 30 mei 2013, Staatssecretaris van Financiën/X BV, C-651/11)

- 1. De artikelen 6, lid 2, eerste alinea, sub a, en 13, B, sub b, van de Zesde richtlijn (77/388/EEG) moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzetten dat de terbeschikkingstelling van een gedeelte van een aan een rechtspersoon toebehorend onroerend goed voor de privédoeleinden van de beheerder ervan zonder dat de gebruikers voor het gebruik van dat onroerend goed een huurprijs in geld als tegenprestatie betalen, geldt als een van belasting vrijgestelde verhuur van onroerend goed in de zin van deze richtlijn, en dat het dienaangaande geen verschil maakt dat de nationale inkomstenbelastingregeling deze terbeschikkingstelling beschouwt als een voordeel in natura dat ontstaat uit de uitvoering door de gebruikers van hun statutaire opdracht of hun arbeidsovereenkomst.

2. De artikelen 6, lid 2, eerste alinea, sub a, en 13, B, sub b, van de Zesde richtlijn (77/388) moeten aldus worden uitgelegd dat de omstandigheid dat de gehele of gedeeltelijke terbeschikkingstelling van het volledig aan het bedrijf toebehorende onroerend goed aan de beheerders, bestuurders of vennoten ervan, wel of niet rechtstreeks verband met de exploitatie van het bedrijf houdt, in situaties als in de hoofdgedingen irrelevant is om uit te maken of deze terbeschikkingstelling onder de vrijstelling van laatstgenoemde bepaling valt.

(HvJ 18 juli 2013, Belgische staat/Medicom SPRL en Maison Patrice Alard SPRL, gevoegde zaken C-210/11 en C-211/11)

- Artikel 47 van richtlijn 2006/112/EG, zoals gewijzigd bij richtlijn 2008/8/EG, moet aldus worden uitgelegd dat een samengestelde dienst van opslag, waarbij goederen in ontvangst worden genomen in een opslagruimte, op geschikte opslagstellingen worden geplaatst en worden bewaard, verpakt, afgegeven, geladen en gelost, slechts onder dit artikel valt indien de opslag de hoofddienst van één enkele handeling uitmaakt en aan de afnemers van die dienst een gebruiksrecht op een uitdrukkelijk bepaald onroerend goed of een gedeelte daarvan wordt verleend.

(HvJ 27 juni 2013, RR Donnelley Global Turnkey Solutions Poland, C-155/12)

- Artikel 71, lid 1, tweede alinea, van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat diefstal van onder het stelsel van douane-entrepots geplaatste

goederen tot gevolg heeft dat het belastbare feit plaatsvindt en de btw verschuldigd wordt.

(HvJ 11 juli 2013, Harry Winston SARL, C-273/12)

- Artikel 17 van de Zesde richtlijn (77/388/EEG) moet aldus worden uitgelegd dat een belastingplichtige die ten behoeve van het zeker stellen van de pensioenrechten van zijn werknemers en gewezen werknemers een pensioenfonds heeft opgericht in de vorm van een juridisch en fiscaal afgescheiden entiteit het recht heeft de btw die hij heeft betaald ter zake van prestaties voor het beheer en de bedrijfsvoering van dat fonds in aftrek te brengen, mits uit het geheel van de omstandigheden van de betrokken transacties een rechtstreeks en onmiddellijk verband naar voren komt.

(HvJ 18 juli 2013, fiscale eenheid PPG Holdings BV cs te Hoogezand, C-26/12)

- 1. De artikelen 168, sub a, en 176, tweede alinea, van richtlijn 2006/112/EG moeten aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan een nationale wettelijke regeling volgens welke een belastingplichtige die kosten maakt voor vervoerdiensten, werkkleding, beschermende uitrusting en dienstreizen van personen die voor hem werken, niet gerechtigd is om de btw over deze kosten af te trekken, op grond dat die personen hem door een andere onderneming ter beschikking zijn gesteld en dus niet als personeel van de belastingplichtige in de zin van deze wettelijke regeling kunnen worden aangemerkt, ook al kunnen die kosten worden geacht een rechtstreeks en onmiddellijk verband te hebben met de algemene kosten van al zijn economische activiteiten.

2. Het staat aan de nationale rechterlijke instantie om de in het hoofdgeding aan de orde zijnde nationale bepalingen zoveel mogelijk in overeenstemming met het recht van de Unie uit te leggen. Indien zou blijken dat een dergelijke uitlegging niet mogelijk is, dient de nationale rechterlijke instantie deze bepalingen buiten toepassing te laten op grond dat zij niet verenigbaar zijn met artikel 176, tweede alinea, van richtlijn 2006/112.

(HvJ 18 juli 2013, AES-3C MARITZA EAST 1 EOOD, C-124/12)

- Artikel 199, lid 1, sub g, van richtlijn 2006/112/EG moet aldus worden uitgelegd dat onder het begrip openbare verkoop op grond van een executoriale titel elke verkoop van een onroerend goed door de executieschuldenaar valt, niet alleen in het kader van een procedure tot liquidatie van zijn vermogen, maar ook in het kader van een insolventieprocedure die plaatsvindt vóór die liquidatieprocedure, voor zover die verkoop noodzakelijk is voor de betaling van de schuldeisers of voor het herstel van de economische of beroepsactiviteit van die schuldenaar.

(HvJ 13 juni 2013, Promociones y Construcciones BJ 200 SL, C-125/12)

- Het beginsel van fiscale neutraliteit verzet zich niet ertegen dat de belastingdienst van een lidstaat een belastingplichtige die niet binnen de door de nationale wetgeving gestelde termijn zijn plicht is nagekomen om gegevens te boeken en aan te geven die de berekening van de door hem verschuldigde btw beïnvloeden, een geldboete ten belope van deze niet binnen deze termijn betaalde belasting oplegt, wanneer deze belastingplichtige het verzuim vervolgens heeft hersteld en de verschuldigde belasting met rente volledig heeft voldaan. Het staat aan de nationale rechter om in het licht van de artikelen 242 en 273 van richtlijn 2006/112/EG, te beoordelen of het bedrag van de opgelegde geldboete, gelet op de omstandigheden van het hoofdgeding, met name de termijn waarin de onregelmatigheid is rechtgezet, de ernst van deze onregelmatigheid en eventueel aan de belastingplichtige toerekenbare fraude of omzeiling van de toepasselijke wetgeving, niet verder gaat dan nodig is tot waarborging van de juiste inning van de belasting en voorkoming van fraude.

(HvJ 20 juni 2013, Plovdiv/RODOPI-M 91 OOD, C-259/12)

Verordening 2913/92/EG van 12 oktober 1992 en Verordening 450/2008 tot vaststelling van het communautair douanewetboek

- De artikelen 50, 67 en 73 van verordening (EEG) nr. 2913/92, zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 648/2005, moeten aldus worden uitgelegd dat niet-communautaire goederen met de status goederen in tijdelijke opslag waarvan de douaneaangifte voor plaatsing onder de douaneregeling extern communautair douanevervoer door de douaneautoriteiten is aanvaard, onder die douaneregeling worden geplaatst en aldus een douanebestemming verkrijgen op het tijdstip waarop de goederen worden vrijgegeven.

(HvJ 27 juni 2013, Codirex Expeditie BV, C-542/11)

- Artikel 203, lid 1, van verordening 2913/92, zoals gewijzigd bij verordening 1791/2006, moet aldus worden uitgelegd dat diefstal van onder het stelsel van douane-entrepots geplaatste goederen een onttrekking van deze goederen in de zin van die bepaling vormt waardoor een douaneschuld bij invoer ontstaat. Artikel 206 van die verordening kan enkel worden toegepast in gevallen waarin overeenkomstig de artikelen 202 en 204, lid 1, sub a, daarvan een douaneschuld kan ontstaan.

(HvJ 11 juli 2013, Harry Winston SARL, C-273/12)

Richtlijn 92/12/EEG van 25 februari 1992 – Accijnsproduct, verkeer, controle en ook richtlijn 2008/118

- De artikelen 7 tot en met 9 van richtlijn 92/12/EEG, alsmede de artikelen 1 en 4 van verordening 3649/92 van 17 december 1992 betreffende een vereenvoudigd geleidedocument voor het intracommunautaire verkeer van accijnsproducten die in de lidstaat van verzending tot verbruik zijn uitgeslagen, moeten in die zin worden uitgelegd dat zij een handelaar niet verplichten te controleren of kopers uit andere lidstaten voornemens zijn de accijnsgoederen in een andere lidstaat in te voeren en, in voorkomend geval, of een dergelijke invoer voor eigen gebruik dan wel voor handelsdoeleinden geschiedt.

(HvJ 18 juli 2013, Metro Cash & Carry Danmark, C-315/12)

- Artikel 22, leden 1 tot en met 3, van richtlijn 92/12/EEG, zoals gewijzigd bij richtlijn 92/108/EEG, moet aldus worden uitgelegd dat, wanneer in een lidstaat tot verbruik uitgeslagen accijnsproducten na voldoening van de accijns in die lidstaat zijn vervoerd naar een andere lidstaat, waar deze producten aan accijns zijn onderworpen en de accijns ook is voldaan, een verzoek om teruggaaf van de in de lidstaat van vertrek voldane accijns niet kan worden afgewezen alleen op grond dat dit verzoek niet vóór de verzending van deze producten is ingediend, maar moet worden beoordeeld op basis van lid 3 van dit artikel. Wanneer de accijns in de lidstaat van bestemming niet is voldaan, kan een dergelijk verzoek daarentegen worden afgewezen op grond van de leden 1 en 2 van dit artikel.

(HvJ 30 mei 2013, Scandic Distilleries, C-663/11)

Staatsrecht en Bestuursrecht

Richtlijn 2004/18/EG van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten

- Een overeenkomst, waarmee, zonder een samenwerking tussen de contracterende openbare lichamen tot stand te brengen om een gezamenlijke taak van algemeen belang uit te voeren, een openbaar lichaam aan een ander

openbaar lichaam de taak toevertrouwt om, tegen een financiële vergoeding die wordt geacht overeen te stemmen met de kosten die de uitvoering van deze taak veroorzaakt, bepaalde bureau-, bestuurs- en schoolgebouwen te reinigen, waarbij het eerste lichaam zich het recht voorbehoudt om de goede uitvoering van deze taak te controleren, en het tweede lichaam een beroep mag doen op derden die voor de uitvoering van deze taak eventueel op de markt zouden kunnen optreden, is een overheidsopdracht voor diensten in de zin van artikel 1, lid 2, sub d, van richtlijn 2004/18/EG.

(HvJ 13 juni 2013, Piepenbrock Dienstleistungen, C-386/11)

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU)

Sub artikel 101

Begrip «besluit van een ondernemersvereniging»

- Regels als die welke zijn opgenomen in de gedragscode voor de uitoefening van het beroep van geoloog in Italië, die — naast in de kwaliteit en de omvang van de dienstverlening — in de waardigheid van het beroep als criterium voor de vaststelling van de honoraria van de geologen voorzien, vormen een besluit van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 101, lid 1, VWEU dat tot gevolg kan hebben de mededinging binnen de interne markt te beperken. Het staat aan de verwijzende rechter om met inachtneming van de algehele context waarbinnen die code zijn werking ontplooit, waaronder het nationale rechtskader in zijn geheel en de praktische toepassing van genoemde code door de nationale orde van geologen, te beoordelen of zich in casu een dergelijk gevolg heeft voorgedaan. Deze rechter dient ook na te gaan of, in het licht van alle gegevens waarover hij beschikt, de regels in diezelfde code, met name voor zover zij de waardigheid van het beroep als criterium hanteren, kunnen worden geacht noodzakelijk te zijn voor de verwezenlijking van de legitieme doelstelling in verband met de garanties voor de gebruikers van de diensten van de geologen.

(HvJ 18 juli 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12)

Verhindering, beperking of vervalsing van de mededinging binnen de interne markt

- 1. Artikel 101 VWEU moet aldus worden uitgelegd dat een onderneming die op deze bepaling inbreuk heeft gemaakt, niet aan de oplegging van een geldboete kan ontkomen wanneer de inbreuk het gevolg is van het feit dat deze onderneming ten aanzien van de rechtmatigheid van haar gedrag heeft gedwaald wegens de strekking van een juridisch advies van een advocaat of van een besluit van een nationale mededingingsautoriteit.

2. Artikel 101 VWEU en de artikelen 5 en 23, lid 2, van verordening (EG) nr. 1/2003 van 16 december 2002 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen [101 VWEU] en [102 VWEU], moeten aldus worden uitgelegd dat, wanneer het bestaan van een inbreuk op artikel 101 VWEU is aangetoond, de nationale mededingingsautoriteiten zich in uitzonderingsgevallen kunnen beperken tot vaststelling van deze inbreuk zonder een geldboete op te leggen, wanneer de betrokken onderneming heeft deelgenomen aan een nationaal clementieprogramma. (HvJ 18 juni 2013, Schenker, C-681/11)

Vordering tot schadevergoeding wegens inbreuk op het mededingingsrecht

- Het Unierecht, inzonderheid het doeltreffendheidsbeginsel, verzet zich tegen een bepaling van nationaal recht op grond waarvan inzage in de stukken van het

dossier van een nationale procedure over de toepassing van artikel 101 VWEU, waaronder de stukken die zijn overgelegd in het kader van een clementieprogramma, door derden die geen partij zijn bij deze procedure en voornemens zijn een schadevordering in te stellen tegen karteldeelnemers, enkel afhankelijk is gesteld van de toestemming van alle partijen bij deze procedure, zonder dat de nationale rechter de mogelijkheid is gelaten om de betrokken belangen te wegen.

(HvJ 6 juni 2013, Donau Chemie, C-536/11)

Richtlijn 95/46/EG van 24 oktober 1995 - Persoonsgegevens, bescherming en vrij verkeer

- Artikel 2, sub a, van richtlijn 95/46/EG moet aldus worden uitgelegd dat een arbeidstijdregister zoals dat in het hoofdgeding, met daarin voor elke werknemer het begin en het einde van de arbeidstijd alsook de bijbehorende onderbrekingen of pauzes, onder het begrip „persoonsgegevens” in de zin van die bepaling valt.

(HvJ 30 mei 2013, ACT, C-342/12)